

CONTRIBUȚII LA STUDIUL REFORMEI PROTESTANTE APĂRUTE ÎN REVISTA „ALTARUL (MITROPOLIA) BANATULUI”

Preot dr. Adrian Carebia

CONTRIBUTIONS TO THE PROTESTANT REFORMATION PUBLISHED INTO „ALTARUL (MITROPOLIA) BANATULUI” REVIEW

Abstract: In the year when have passed 500 years from the protestant Reformation of Martin Luther, the present study aims to accentuate the contributions to the Reformation study, recorded over the years in the journal of Banat’s Mitropoly: “Banat’s Altar”, that became “Banat’s Mitropoly”, and in present “Banat’s Altar”. The quoted contributions pertain to some hierarchs, clerics and theologians from the Orthodox Churches and Protestant Churches. These are foregone by some general frameworks in which the protestant Reformation appeared and by a short reference to the way in which it was perceived in the orthodox world.

Keywords: Reformation, Orthodoxy, history, Church, studies

În acest an se împlinesc 500 de ani de la apariția Reformei protestante în Apusul Europei, inițiată de teologul Martin Luther, Reformă ce avea să zguduie din temelii Biserica tradițională catolică, marcând sciziunea acesteia în două părți distincte. Reforma a schimbat cursul istoriei, a schimbat felul de a fi înspre mult mai bine al multor popoare și națiuni, influențând în același timp și cultura și istoria noastră.

Încă de la început se cuvine să amintim că problematica reformei protestante nu a fost dezbătută cu precădere de teologii ortodocși, drept urmare astăzi avem puține studii de specialitate apărute în țară și străinătate alcătuite mai ales cu ocazia unor evenimente deosebite din viața Bisericii Protestante.

Dacă în evoluția teologiei bizantine precedente nu au avut loc suficiente cercetări, acestea sunt cu atât mai mult necesare pentru perioadele recent încheiate, în care au avut loc multe evenimente de cea mai importanță legate de contactele dintre cele două Biserici.

O personalitate marcantă a Bisericii Ortodoxe care a aprofundat problema raporturilor dintre Ortodoxie și Protestantism, a fost renumitul teolog grec Ioannis Karmiris (1904–1999) care, în anul 1937 și-a susținut lucrarea de doctorat cu titlul *Ortodoxia și Protestantismul*¹, lucrare care va genera comentarii pozitive ale criticii locale și internaționale. Lucrarea face o amplă prezentare a dialogului

¹ IOANNIS KARMIRIS, *Ortodoxia Kai Protestantismos*, Tomos I, Atena, 1937, 401 p.

dintre teologii ortodocși și cei protestanți, urmat de dialogul cu anglicanii și, în final, se prezintă mișcarea ecumenică și necesitatea alcătuirii unor lucrări menite să faciliteze cunoașterea reciprocă, să înlesnească apropierea dintre creștinii diferitelor tradiții în vederea asumării și integrării lor în tradiția Bisericii.²

Renumitul teolog prezintă pe larg desfășurarea raporturilor dintre ortodocși și protestanți din secolul XVI – XVII, cu referiri speciale asupra Mărturisirilor de credință apărute în cadrul Bisericii Ortodoxe, importanța lor fiind generată de faptul că Biserica Ortodoxă fiind în imposibilitate, nu de natură organică, ci istorică, de a mai ține Sinoade Ecumenice, a căutat să răspundă tuturor problemelor ridicate de Reforma și Contrareforma religioasă din Apus, al căror teatru de luptă se deplasase treptat spre Răsărit, întrucât ambele părți erau extrem de interesate de a-și apropia Biserica veche a Răsăritului, a cărei mărturie și părere era de o importanță vitală, pentru fiecare din ele. Pentru că unul din punctele litigioase dintre Roma și Reformatori era tocmai cel potrivit căreia: a rămas Roma fidelă vechii Tradiții sau s-a făcut vinovată de multe inovații și adausuri nejustificate? Și invers, a fost Reforma, în realitate, o reîntoarcere la învățătura și practica Bisericii primare sau a fost o deviere de la ea? În această dispută, mărturia Bisericii Răsăritene era de o însemnătate excepțională, fapt pentru care în secolul XVI și XVII a fost citată permanent de ambele părți, în controversa catolică-protestantă. Nu putem să nu facem referire și la Mărturisirile de credință ortodoxe apărute în secolul al XVII-lea, ce sunt considerate călăuze de orientare în viața credincioșilor. Autorii lor au avut ca punct de plecare adevărul propovăduit de Mântuitorul Iisus Hristos, transmis de Sfinții Apostoli și urmașii lor. Aceștia au transmis adevărul în cadrele permise, păstrându-l nealterat, neschimbat și nefalsificat. Cei doi factori fundamentali: norma de păstrare și actul de transmitere a adevărului coexistă în fenomenul de actualizare a Revelației divine.³

Mărturisirile de credință ale secolului al XVII-lea au un remarcabil spirit confesional. De asemenea se știe că sub numele de Mărturisiri este vizată uneori o carte a cărei calitate este aceea de a deosebi învățătura unei confesiuni de a altei confesiuni, punându-se accentul mai mult pe ceea ce desparte confesiunile între ele și deplasând centrul de gravitate de la funcție la clasificare, de la mărturisirea în sine la autoritatea ei. Este tocmai ceea ce caracterizează Mărturisirile de credință ortodoxe ale secolului al XVII-lea. Ele nu aduc o învățătură nouă și nu exprimă o tradiție particulară ci rămân încadrate în credința Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți, care le dă autoritatea și de unde rezultă valoarea lor.

Mărturisirile de credință redau cu fidelitate conținutul Sfintei Tradiții din care s-a născut însăși Sfânta Scriptură. Citatele bogate din Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție vin să confirme afirmația de mai sus. Mai mult chiar, aceste citate dau Mărturisirilor o valoare normativă în materie de credință.⁴. Datorită faptului că Mărturisirile de

² . IOANNIS KARMIRIS, *Ortodoxie și Protestantism*, vol. I, Atena, 1937 410 p. , recenzată de Teodor M. Popescu în rev. B.O.R. , anul IV (1937), nr. 7-10, p. 571

³ Prof. NICOLAE CHIȚESCU , *Îsemnătatea Mărturisirilor de credință în cele trei mari confesiuni creștine*, rev. Ortodoxia , anul VII, (1955) nr.4, p. 493

⁴ Prof.dr. DUMITRU STĂNILOAE , *Mișcarea ecumenică și unitatea creștină în stadiul actual* , rev.Ortodoxia , anul XV, (1963), nr.3-4, p.53

credință redau în mod rezumativ tradiția în care a trăit Biserica Ortodoxă, autoritatea învățăturii lor este limitată. „Până la acceptarea lor deplină de un Sinod Ecumenic, firește numai după o prealabilă diortosire a lor, ele au fost acceptate în chip oficial de autoritatea Bisericii Ortodoxe și recomandate credincioșilor ca îndreptare sau călăuze ale unicei învățături adevărate față de învățăturile eterodoxe.”⁵

Toate aceste teme legate de istoriografia reformei protestante au fost dezbătute și în revistele teologice de specialitate din țara noastră și dacă ne referim la revista mitropolitană Altarul Banatului vom observa că de-a lungul timpului au fost diverși teologi care s-au preocupat de aprofundarea diverselor teme ale teologiei protestante ca și de dialogul constructive dintre aceasta și teologia ortodoxă.

Astfel legat de Studiile de Teologie Istorică și Patristică avem câteva teme cuprinse în revistă și anume:

Edmund Schlink : Schimbări în concepția protestantă despre Biserica din Răsărit,⁶

Petru Rezuș: Autoritatea celor 39 de articole în comuniunea Bisericii Anglicane,⁷

Ernst Chr. Suttner, Conlucrarea dintre creștinii latini și răsăriteni pentru apărarea tradiției împotriva reformatoarelor în secolele XVI-XVII,⁸

Nicolas Stebbing, Mișcarea de la Oxford și lumea modernă⁹,

Adrian Covan, Girolamo Savonarola, un Ioan Botezătorul al Evului Mediu,¹⁰

Idem, Ananliza bibliografiei reformatorului protestant Jean Calvin,¹¹

Adrian Carebia, Schisma de la 1054 în istoriografia românească¹²,

Idem, Cadrul general al timpului Reformelor în Europa secolului al XVI-lea,¹³

Idem, Un Calvin scholastic englez, John Wycliffe¹⁴,

Idem, Un Calvin umanist elvețian, Huldreich Zwingli¹⁵,

Idem, Teologia și controversile teologice ale lui Zwingli¹⁶,

Idem, Jean Calvin și reformarea Genevei,(1536-1538)¹⁷,

Idem, A doua perioadă a lui Calvin la Geneva (1541-1564)¹⁸,

Idem, The Period of the Reformation,¹⁹

Idem, Jean Calvin and the triumph of the reformation²⁰,

⁵ LIVIU STAN , *Pentru o teologie ecumenică*, rev.Ortodoxia, anul XVII, (1965), nr. 5, p.125

⁶ trad. Juhasz Andras, rev. Mitropolia Banatului nr. 10-12/1965, pp. 673-680

⁷ rev. Mitropolia Banatului, nr. 4-6/1968, pp 249-263

⁸ trad. Mihai Săsăușan, rev. Altarul Banatului, nr. 4-6/1999, pp. 32-44

⁹ trad. Mircea Szilagyi, rev. Altarul Banatului, nr. 1-3/2000, pp. 90-98

¹⁰ rev. Altarul Banatului, nr. 1-3/2002, pp64-69

¹¹ rev. Altarul Banatului, nr.7-9/2003, pp71-78

¹² rev. Altarul Banatului, nr. 1-3/2003, pp. 103-111

¹³ rev. Altarul Banatului, nr. 1-3/2005, pp. 77-84

¹⁴ rev. Altarul Banatului, nr. 4-6/2005, pp. 103-113

¹⁵ rev. Altarul Banatului, nr. 7-9/2005, pp. 40-54

¹⁶ rev. Altarul Banatului, nr. 10-12/2005, pp. 83-101

¹⁷ rev, Altarul Banatului, nr. 4-6/2006, pp. 53-64

¹⁸ rev. Altarul Banatului, nr. 7-9/2006, pp. 45-55

¹⁹ rev. Altarul Banatului, nr. 1-3/2012, pp.86-105

²⁰ rev. Altarul Banatului, nr. 4-6/2012, pp. 51-72

Mihai Iordache, Responsabilitatea și liberal arbitru în gândirea teologului protestant Karl Barth²¹.

Dintre temele legate de ecumenism, amintim:

Ion Bria, Probleme teologice și practice în Biserica Anglicană²²

Nicolae Chițescu, Pe drumul apropierii dintre toți creștinii²³

Jozsef Nagy, Uniunea Mondială a Bisericilor Reformate și Congresul de la Frankfurt²⁴

Idem, La moartea lui Albert Schweitzer

Gheorghe Alexe, Biserica Anglicană în lumina ecumenismului catholic²⁵

Ioan I. Ică, Frământări și preocupări actuale în Protestantism²⁶

Elias Mastroianopoulos, Nostalgia Ortodoxiei. Biserica ortodoxă așa cum este văzută de unii teologi protestanți,²⁷

Edmond Perret, Părinții Bisericii cu osebire Părinții răsăriteni și „Instituția religiei creștine a lui Calvin. Contribuție la dialogul dintre ortodocși și protestanți,²⁸

Ioan Tulcan, Dialogurile teologice ale Bisericii Ortodoxe cu celelalte Biserici²⁹

Viorel Ioniță, Dialogul teologic dintre Biserica Evanghelică din Germania și Biserica Ortodoxă Română³⁰

Adrian Carebia, Noi direcții ale ecumenismului secolului XXI³¹

Nicolas Stebbing, Un călugăr Anglican în România³².

Acestea sunt cele mai reprezentative articole referitoare la reforma protestantă apărute în cuprinsul revistei Mitropolia (Altarul Banatului) de-a lungul vremii.

Amintim și faptul că de-a lungul timpului au avut loc o serie de contacte oficiale între reprezentanții Bisericilor Ortodoxe și celor Reformate, urmate de semnarea mai multor acorduri și găsirea unor consensuri comune pe calea refacerii unității creștine. În ceea ce privește dialogul ortodox-lutheran, s-a avut în vedere faptul că Bisericile Ortodoxe au manifestat dintotdeauna o deschidere față de problemele care există în viața bisericească actuală.³³

Federația Lutherană Mondială (Lutheran World Federation- L.W.F.), reprezintă o federație alcătuită din 12 congregații, având 120 de biserici. Ea este interesată de

²¹ rev. Altarul Banatului, nr. 10-12/2016, pp.42-53

²² rev. Mitropolia Banatului, nr. 5-8/1963, pp. 278-295

²³ rev. Mitropolia Banatului, nr. 11-12/1963, p. 484-493

²⁴ rev. Mitropolia Banatului, nr. 1-3/1965, pp7-12

²⁵ rev. Mitropolia Banatului, nr. 4-6/1965, pp 272-284

²⁶ revista Mitropolia Banatului, nr. 4-6/1971, pp. 252-282

²⁷ trad. Olimp N. Căciulă, rev. Mitropolia Banatului, nr. 10-12/1974, pp 627-642, Mitropolia Banatului nr. 4-6/1975, pp. 159-176.

²⁸ rev. Mitropolia Banatului, nr. 7-9/1974, pp. 431-438

²⁹ rev. Mitropolia Banatului, nr. 1/1988, pp. 26-35, Mitropolia Banatului nr. 2/1988, pp 25.35

³⁰ rev. Altarul Banatului, nr. 3-4/1990, pp.52-57

³¹ rev. Altarul Banatului, nr. 7-9/2002, pp 113-116

³² trad. Constantin Jinga, rev. Altarul Banatului, nr. 10-12/1997, pp 157-163

³³ CONSTNATIN PĂTULEANU, *Die Begegnung der rumänischen Orthodoxie mit dem Protestantismus (16. bis 20. Jahrhundert) unter besonderer Beruecksichtigung des bilateralen theologischen Dialogs zwischen der Evangelischen Kirche in Deustschland und der Rumänischen Orthodoxen Kirche (1979–1999)*, Hamburg, 2000.

această deschidere a Bisericii Ortodoxe, căutând să întărească legăturile cu Bisericile ortodoxe naționale pentru a înțelege mai bine doctrina și viața bisericească ortodoxă. Toate dialogurile au cuprins expunerea unor referate pe baza temelor propuse și a discuțiilor din subcomisii. În urma referatelor și a discuțiilor s-au emis comunicate comune, în spiritul ecumenic caracteristic secolului al XX-lea. Participarea la dialoguri s-a dovedit a fi importantă datorită depășirii neajunsurilor istorice în contextul mișcării ecumenice, deschizându-se noi căi comune de înțelegere a învățaturii creștine. Reprezentanții Bisericii Ortodoxe s-au dovedit foarte competenți în afirmarea adevărurilor de credință formulând argumente biblice și patristice în explicarea învățaturii creștine. Teologii lutherani au descoperit importanța învățaturii creștine autentice și s-a constatat că există trei puncte doctrinare și două puncte de cult din învățătura și practica Bisericii Ortodoxe asupra cărora cele două Biserici sunt de acord și prin care se deosebesc de învățătura Bisericii Romano-Catolice : primatul papal, infailibilitatea, purgatoriul, indulgențele și refuzul de a împărtăși pe laici din potirul Sfintei Euharistii.³⁴ Continuitatea dialogului presupune găsirea unor puncte comune existente în doctrina celor două părți, dar în acord cu învățătura Sinoadelor Ecumenice. În acest fel dialogul dintre Biserica Ortodoxă și Federația Lutherană Mondială poate avea continuitate.

În ceea ce privește dialogul ortodox-calvin, amintim că Alianța Mondială a Bisericilor Reformate (World Alliance of Reformed Church – W.A.R.C.) își are începutul din anul 1875 când 21 de biserici presbiteriene din Europa și America de Nord au format această alianță. Contactele și vizitele reciproce dintre ierarhii Bisericii Ortodoxe și teologii Bisericilor reformate (calvine) din lume au creat climatul și condițiile favorabile pentru inițierea acestui dialog teologic. Întreg dialogul ortodoxo-reformat are în vedere faptul că Bisericile Ortodoxe manifestă o deschidere față de problemele contemporane care ating și viața bisericească³⁵. Alianța Mondială Reformată este interesată de această deschidere, căutând să întărească legăturile cu diferite Biserici ortodoxe naționale, în vederea înțelegerii mai profunde a doctrinei ortodoxe. Toate întrunirile au avut încă de la început o deschidere spre viața bisericească a celor două părți, fiecare dintre membrii comisiei căutând să vadă ceea ce este comun în cele două tradiții bisericești. Dialogul a ajutat la clarificarea căilor diferite în care fiecare tradiție mărturisește Crezul niceo-constantinopolitan, cu felul de a înțelege doctrina trinitară.³⁶

³⁴ Pr. Lect. Dr. VASILE POP, *Dialogul Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici creștine*, rev. BOR, an (CXIX)m, 2001, nr. 3-4, p. 223.

³⁵ VALER BEL, *Unitatea Bisericii în teologia contemporană*, studiu interconfesional ecumenic, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003, p. 170.

³⁶ *Ibidem*, p. 248.